

УДК 37.036:82:371.13

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ПОТРЕБ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СВІТЛІ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

С. С. Рашидова

ORCID 0000-0002-2573-4276

Автор констатує, що майбутній педагог і викладач, що готує його до професійної діяльності, вже в період навчання мають усвідомлювати, що педагог є носієм і транслятором культури (загальної, професійної, національної, особистісної, культури спілкування тощо). За переконанням автора, культурна особистість педагога не можлива без розвинутих художніх потреб, без потреби в вітчизняній чи світовій художній літературі, кращих її зразках.

У світлі означеної проблематики, що знаходиться на перетині різних областей знань, цього разу увага була звернена до дефініцій «культура особистості», «культурна особистість», «особистісна культура»; до досліджень сучасних науковців, що розглядають освіту як «культурний факт», виховання як «процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості», естетичне виховання як один з універсальних аспектів культури особистості.

Автор продовжує наголошувати на художній складовій у формуванні культурної особистості педагога, виділяючи як потужний засіб в цьому процесі художню літературу, яка формує та розвиває і мову, і волю, і почуття, і розум, а отже, світогляд особистості. Разом з тим, література сприяє моральному удосконаленню особистості і вихованця, і вихователя. Тому підкреслюється, що не слід виключати із студентського життя виховання взагалі та художньо-естетичного зокрема, перетворюючи це життя виключно на вузько направлену науково-професійну спільноту, що, на жаль, спостерігається сьогодні. Адже доведений факт, що чуттєва сфера найкраще виховується мистецтвом, а отже, естетичне виховання якнайкраще виконує і функцію розвитку емоційно-чуттєвої сфери і функцію формування художніх потреб.

Визначаючи художню потребу як найважливішу духовну потребу, що сприяє формуванню цілісного світу цілісної

особистості, сутність якої виражається в стійкому, стабільному прояві художньо-творчої діяльності, прагненні до неї, окремо виділяється творча складова художньої потреби. Розглядаючи креативність як «базову людську потребу», акцентується, що саме стала художня потреба функціонує як потреба у творчості.

Ключові слова: художня потреба, потреба у творчості, креативність, виховання, художньо-естетичне виховання, майбутній педагог, культурна особистість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Образ педагога формується у свідомості людей завдяки тому іміджу, який про нього складає телебачення, література, суспільство, досвід навчання в школі, університеті тощо. Разом з тим, педагог сам творець свого іміджу, своєї особистісної і професійної культури, тому майбутній педагог і викладач, що готує його до професійної діяльності, вже в період навчання мають усвідомлювати, що педагог є носієм і транслятором культури (загальної, професійної, національної, особистісної, культури спілкування тощо).

На жаль, сучасність зі зміненими життєвими й освітніми орієнтирами спотворює образ педагога, цьому сприяє також відсутність педагогічної освіти у загалу, і навіть її відсутність у науковців, які покликані здійснювати педагогічну діяльність.

Отже, існуючі протиріччя у зв'язку із ситуацією, що склалася, уможливають актуалізацію питання виховання культурної особистості майбутнього педагога. За нашим переконанням, культурна особистість педагога не можлива без розвинутих художніх потреб, без потреби в вітчизняній чи світовій художній літературі, кращих її зразках. Тож, **метою цієї статті** є актуалізація проблеми формування художніх потреб засобами художньої літератури в світлі виховання культурної особистості майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У світлі означеної проблематики, що знаходиться на перетині різних областей знань, цього разу наша увага була звернена до наукових робіт філософів, лінгвістів, педагогів, психологів, а саме: до дефініцій «культура особистості» (О.В. Таран), «культурна особистість» (Ю.М. Лотман), «особистісна культура» (О.П. Рудницька); до досліджень сучасних науковців, що розглядають освіту як «культурний факт» (Ю.І. Сватко), виховання як «процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості» (Г.П. Шевченко), естетичне виховання як один з універсальних аспектів культури особистості (В.А. Власов). Актуалізація того факту, що художня

потреба функціонує як потреба у творчості уможливила наше звернення до книги англійських авторів з психології творчості Девіда Голдстайна і Отто Крегера «Творча особистість: як використовувати сильні сторони свого характеру для розвитку креативності», в якій наголошується, що «креативність – базова людська потреба».

Виклад основного матеріалу дослідження. Культура завжди пов'язана з людиною – це доведений факт. Людина – це діяльна соціальна істота, що творить матеріальну і духовну культуру, її матеріальні і духовні цінності. Це дозволяє виділити в якості визначального елемента культури культуру особистості. «Поняттям «культура особистості», як правило, позначається рівень вихованості та освіченості людини, рівень оволодіння нею тією чи іншою сферою знання або діяльності, тобто фіксується якість людини, спосіб її поведінки, ставлення до інших людей, до професійної та інших форм діяльності.

Культура особистості як цілісне утворення визначається глибиною, широтою й мірою освоєння та засвоєння нею національних та загальнолюдських надбань матеріальної і духовної культури, перетворенням їх на свій внутрішній духовний світ та вмінням застосовувати у процесі життєдіяльності та спілкування з іншими людьми» (Таран. Дата звернення : 14.04.2018).

«Прагнення до збільшення семіотичного розмаїття всередині організму культури призводить до того, що кожен, хто володіє значенням вузлів структурної організації її, починає проявляти тенденцію до перетворення в своєрідну «культурну особистість» – замкнутий іманентний світ з власною внутрішньою структурно-семіотичною організацією, власною пам'яттю, індивідуальною поведінкою, індивідуальними здібностями і механізмом саморозвитку» (Лотман, 1977, с. 142).

За О.П. Рудницькою, «особистісна культура – це узагальнена ознака змістового наповнення життєдіяльності суб'єкта, стилю та способу його життя. Її компоненти утворюють системно сформовані ціннісні якості, які реалізуються у діяльності та в яких результати суспільної культури виявляються як особистісні досягнення» (Рудницька, 2005, с. 49). Професорка формулює три групи критеріальних ознак особистісної культури: когнітивну, ціннісну і регулятивну.

Соціальна філософія, виділяючи структурні елементи сутнісних сил людини, підкреслює, що останні формуються в результаті діяльнісного освоєння всієї культури як системи формотворень людського духу. Серед сутнісних сил особистості виділяють мову, волю, почуття (які розвиваються художньою культурою), розум. А світогляд визначає зміст

усіх сутнісних сил людини, цілеспрямовує її діяльність, дає можливість визначити своє місце у світі (Таран. Дата звернення : 14.04.2018).

Наука і мистецтво, що ми доводили раніше, в своєму синтезі сприяють створенню культури особистості, її світогляду. Оскільки наука так чи інакше є присутньою у житті майбутнього педагога, продовжуємо наголошувати на художній складовій у формуванні культурної особистості педагога, виділяючи як потужний засіб в цьому процесі художню літературу, яка формує та розвиває і мову, і волю, і почуття, і розум, а отже, світогляд особистості. Разом з тим, література (кращі її зразки) сприяє моральному удосконаленню особистості і вихованця, і вихователя. Тож, не слід виключати із студентського життя виховання взагалі та художньо-естетичного зокрема, перетворюючи це життя виключно на вузько направлену науково-професійну спільноту, що спостерігається сьогодні. Новий український фільм «Школа» вустами директорки наголошує на тому, що школі-лицею потрібні виключно професіонали (а не вихователі-гуманісти), які добре знають і викладають свій предмет, і тільки. Це не просто думка окремого вчителя, це позиція керівництва – і це насторожує. Насторожує, що така освіта, без виховання взагалі, без виховання чуттєвої сфери, без людини, призводить до невідворотніх наслідків. Результат такої освіти – люди-роботи, які механічно виконують свою роботу; бездуховні, байдужі або жорсткі та навіть жорстокі особистості; ті, хто налаштовані лише на успіх, на грошове накопичення якою ціною і любимими засобами тощо.

Крім того, знання не має бути відірваним від життя, інакше воно немає сенсу. Випускники шкіл, як і вишів, часто відмічають, що їм не достає саме прикладних знань, їх «особистісного смислу», тобто цінності, що, за влучним зауваженням доктора лінгвістичних наук, професора Ю.І. Сватко, перетворюють життя носія знань на КУЛЬТУРНИЙ ФАКТ (Сватко, 2015, с. 174-197).

Слушно було б, щоб керівники шкіл, вишів тощо звертались до доробок сучасної педагогічної науки, щоб вона не існувала окремо від практики, і розуміли, що освіта без виховання не має існувати, що виховання визначається сучасною наукою як «процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості» (Шевченко, 2015, с. 288-298).

Доведений факт, що чуттєва сфера найкраще виховується мистецтвом, а отже, естетичне виховання якнайкраще виконує і функцію розвитку емоційно-чуттєвої сфери і функцію формування художніх потреб.

Сучасна педагогіка визначає естетичне виховання як процес формування емоційно-чуттєвої і ціннісної свідомості особистості і відповідної їй діяльності і розглядає його в якості одного з універсальних

аспектів культури особистості, що забезпечує її зростання відповідно до соціального і психофізичного становлення людини під впливом мистецтва та інших об'єктів і явищ дійсності (Власов, 2000, с. 1).

Та щоб мистецтво стало дієвим, а творча особистість реальною, необхідна наявність сталих художніх потреб. А наявність останніх, у свою чергу, залежить від правильно організованого художньо-естетичного виховання і від виховання в цілому, тобто від педагогічного впливу і діяльності. Не випадково найвищий рівень педагогічної діяльності – педагогічну майстерність – визначають як мистецтво навчати і виховувати, а отже, педагогіка, як ні яка інша наука, виступає як синтез мистецтва і науки.

Оскільки художня потреба пов'язана з механізмами катарсису, удосконаленням внутрішнього світу особистості, отже, її формування і розвиток слід розглядати як найважливіше завдання виховання.

Як зазначалося нами раніше, виховання взагалі та художньо-естетичне зокрема слід починати із формування потребнісно-мотиваційної сфери, яка в свою чергу формує ціннісну. Формування художніх потреб – основа художньо-естетичного виховання, виховання і становлення в культурі (художній літературі) і через культуру (художню літературу), тобто художня потреба стоїть у витоків художнього виховання і є запорукою успіху в справі виховання взагалі. Потреба породжує інтерес і мотив, що, в свою чергу, спонукає до дії – осмисленої, бажаної, творчої. Водночас сформована, стійка художня потреба культуралізує людину і навіть робить її життя менш небезпечним.

Визначаючи художню потребу як найважливішу духовну потребу, що сприяє формуванню цілісного світу цілісної особистості, сутність якої виражається в стійкому, стабільному прояві художньо-творчої діяльності, прагненні до неї, слід окремо виділити творчу складову художньої потреби. Саме стала художня потреба функціонує як потреба у творчості. «Сьогодні креативність – базова людська потреба. Задоволення цієї потреби має вирішальне значення для нашого благополуччя в динамічно мінливому середовищі глобальної економіки, де конкуренція стає все жорсткіше і жорсткіше. Креативність нині – залог виживання. Вона ключ до управління економічним зростанням» (Голдстайн, Крегер, 2014, с. 25).

Автори книги «Творча особистість: як використовувати сильні сторони свого характеру для розвитку креативності» Девід Голдстайн і Отто Крегер стверджують, що всі ми від природи креативні (2014, с. 20), що «існує безліч способів проявити свою креативність і рівно стільки ж способів обрізати їй крила» (2014, с. 22). Вони виокремлюють причини, що є перепонами до креативності. «Часом ми самі першими беремо у руки

«ножиці» чи починаємо зводити перепони на шляху до більш творчого та натхненного життя» (2014, с. 22). І головне: «Шкільні вчителі та університетські викладачі, не зрозумівши нашу інаковість, були не спроможні відчуті і ступінь відторгнення, яке визивала в нас їх «наука». Примушуючи нас робити все так, як їм представляється правильним, вони немов намагалися вставити квадратний кубик в круглий паз, оскільки не розуміли, що у різних типів особистостей креативність різна» (Голдстайн, Крегер, 2014, с. 20).

Було б добре, якщо перш ніж приступати до виховання дітей, кожен вихователь пам'ятав слова Пабло Пікассо: «Кожна дитина – художник. Проблема в тому, щоб залишитися художником, вийшовши з дитячого віку» (Голдстайн, Крегер, 2014, с. 19).

Отже, педагогічні помилки, перепони, що ми створюємо на шляху до удосконалення особистості, часом ведуть до невиправних результатів. Враховуючи це, вихователь у своїй педагогічній практиці може використовувати потужні засоби розвитку і формування особистості – мистецтво, художню творчість, художню літературу, але залишаючи за вихованцями в певній мірі право на свободу вибору, інтерпретації, творчості. Часто саме мистецтво, художня література, художня діяльність дозволяють знаходити як життєво важливі відповіді, так і відповіді на професійні питання. «Мистецтво краще, ніж що-небудь ще доводить: існує безліч способів вирішення тієї чи іншої задачі, безліч способів прояву креативності» (Голдстайн, Крегер, 2014, с. 24).

«Попросіть клас написати твір на якусь тему і подивіться, скільки варіантів її розробки ви отримаєте. Кожен бачить світ по-своєму і діє відповідно. Наша креативність настільки ж індивідуальна, як і наші відбитки пальців, і вона залишає слід на всьому, що ми робимо» (Голдстайн, Крегер, 2014, с. 38).

Враховуючи це, вчитель оцінює не так, як треба (тобто шаблонне мислення), а оцінює індивідуальне, особистісне бачення світу; він не наказує за те, що небо пофарбоване не голубим кольором, а намагається зрозуміти, чому так, чому дитина сприймає світ по-іншому тощо.

Як відмічалося раніше, з художньою літературою пов'язані як художньо-естетичні потреби, так і потреби в творчості. Якщо художник слова творчо самореалізується, створює художній твір, за великим рахунком, створює художню культуру, то реципієнт не просто сприймає, засвоює, читає художній твір, він творчо переробляє все, що пропонує автор, у своїй свідомості, у своїй мисленнєвій діяльності, відбувається трансформація у почуттях і поведінці. Він сприймає, аналізує, розмірковує, співставляє, переживає, оцінює, приміряє, очищується тощо. Крім того,

людина, захоплена літературою, якій притаманна стійка художня потреба в читанні, сама реалізує себе у творчій діяльності, у неї, як правило, розвинута уява, фантазія, інтуїція тощо.

Процеси сприйняття і розуміння довколишньої дійсності, спрямування своєї життєдіяльності «відбуваються лише тоді, коли людина не просто споглядає, а й актуалізує культуру у власній творчій діяльності, бо культура – універсальний засіб творчої самореалізації, і предмети культури є результатом її творчої активності. Кожен суб'єкт не тільки розвивається на основі опанованої ним культури, але і вносить у неї дещо принципово нове, тобто стає творцем нових елементів культури. З огляду на це опанування культури як системи цінностей сприяє творчому розвитку особистості» (Рудницька, 2005, с.48).

Висновки. Виокремимо деякі базові педагогічні умови у справі формування художніх потреб в світлі виховання культурної особистості майбутнього педагога. По-перше, художню потребу слід розглядати як внутрішню і необхідну психолого-педагогічну умову звернення особи майбутнього вчителя до художньої культури, художньої літератури. По-друге, відбір художніх текстів повинен бути обґрунтованим з позиції педагогічної мотивації. По-третє, розглядати вплив художньої літератури на особистість як силу, що сприяє розвитку її духовного світу, перетворює її, розвиває моральну і емоційно-почуттєву сферу, інтелектуальні і творчі здібності, систему цінностей. По-четверте, необхідна цілеспрямована системна робота щодо організації навчання педагогічним дисциплінам і позааудиторного спілкування через звернення до художньої культури, активного використання художньої літератури.

Література

1. Власов В. А. Воспитание прекрасного в человеке: (Теории эстетического воспитания в России во II половине XIX - нач. XX в.). Пятигорск : Пятигорский державный лингвистический университет, 2000. 166 с.
2. Голдстейн Дэвид, Крегер Отто. Творческая личность: как использовать сильные стороны своего характера для развития креативности / Пер. с англ. к. ф. н. Светланы Кировой. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2014. 416 с.
3. Лотман Ю. М. VIII. 1977. с. 142; 8.8. URL : http://diction.chat.ru/kult_lic.html (дата звернення : 14.04. 2018).
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
5. Сватко Ю. І. Наприкінці Світу Людини: духовність, цінності, компетенції, освіта. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць / За матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції «Духовно-культурні цінності виховання людини» 27 травня 2015 р.*

- / Гол. редактор Г.П.Шевченко. Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2015. Вип. 3 (66). С.174-197.
6. Таран В. О. Соціальна філософія. URL : <http://uchebniks.net/book/221-socialna-filosofiya-navchalnij-posibnik-taran-vo/49-83-kultura-osobistosti.html> (дата звернення : 14.04.2018).
 7. Шевченко Г. П. Виховання – процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць / За матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції «Духовно-культурні цінності виховання людини» 27 травня 2015 р.* / Гол. редактор Г.П.Шевченко. Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2015. Вип. 3 (66). С. 288-298.

References

1. Vlasov, V. A. (2000). *Vospitanie prekrasnogo v cheloveke: (Teorii esteticheskogo vospitaniya v Rossii vo II polovine XIX - nach. XX v.). [Education of a beautiful person: (Theory of aesthetic education in in the second half of the XIXth - early XXth century.)]*. Piatyorsk: Piatyorsk State Linguistic University (rus).
2. Kroeger, O. & Goldstein, D. B. (2014). *Tvorcheskaya lichnost': kak ispol'zovat' sil'nye storony svoego kharaktera dlya razvitiya kreativnosti [Creative You: Using Your Personality Type to Thrive]*. Transl. from English PhD in Philology S. Kirova. Moscow: Mann, Ivanov & Ferber (rus).
3. Lotman, Yu. M. (1977). VIII, p.142; 8.8. Retrieved from http://diction.chat.ru/kult_lic.html (date of appeal: 14.04.2018) (rus).
4. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska: navchalnyi posibnyk [Pedagogy: general and artistic: a manual]*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan (ukr).
5. Svatko, Yu. I. (2015). *Naprykintsi Svitlu Lyudyny: dukhovnist, tsinnosti, kompetentsii, osvita [At the end of the World of Man: spirituality, values, competences, education], Spirituality of a Personality: Methodology, Theory and Practice: collection of research materials of the 6th International Scientific and Practical Conference "Spiritual and Cultural Values of Upbringing of the Person," May 27, 2015, # 3 (66), 174-197 (ukr).*
6. Taran, V. O. *Sotsialna filosofiiia [Social Philosophy]*. Retrieved from <http://uchebniks.net/book/221-socialna-filosofiya-navchalnij-posibnik-taran-vo/49-83-kultura-osobistosti.html> (date of appeal: 14.04.2018) (ukr).
7. Shevchenko, G. P. (2015). *Vykhovannia – protses lyudynotvorchosti, kulturotvorchosti, dukhotvorchosti [Upbringing – the process of humancreativity, culturalcreativity and spiritualcreativity], Spirituality of a Personality: Methodology, Theory and Practice: collection of research materials: Materials of the 6th International Scientific and Practical Conference "Spiritual and Cultural Values of Upbringing of the Person," May 27, 2015, # 3 (66), 288-298 (ukr).*

ФОРМИРОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПОТРЕБНОСТЕЙ СРЕДСТВАМИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В СВЕТЕ ВОСПИТАНИЯ КУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

С. С. Рашидова

Автор констатирует, что будущий педагог и преподаватель, который готовит его к профессиональной деятельности уже в период обучения должны осознавать, что педагог является носителем и транслятором культуры (общей, профессиональной, национальной, личностной, культуры общения и т.д.). По убеждению автора, культурная личность педагога невозможна без развитых художественных потребностей, без потребности в отечественной или мировой художественной литературе, лучших ее образцах.

В свете обозначенной проблематики, которая находится на пересечении различных областей знаний, на этот раз внимание было обращено к дефинициям «культура личности», «культурная личность», «личностная культура»; к исследованиям современных ученых, рассматривающих образование как «культурный факт», воспитание как «процесс человекотворчества, культуротворчества, духотворчества», эстетическое воспитание как один из универсальных аспектов культуры личности.

Автор продолжает настаивать на художественной составляющей в формировании культурной личности педагога, выделяя как мощное средство в этом процессе художественную литературу, которая формирует и развивает и язык, и волю, и чувства, и разум, а следовательно, мировоззрение личности. Вместе с тем, литература способствует нравственному совершенствованию личности и воспитанника, и воспитателя. Поэтому подчеркивается, что не следует исключать из студенческой жизни воспитания вообще и художественно-эстетического в частности, превращая эту жизнь исключительно в узко направленное научно-профессиональное сообщество, что, к сожалению, наблюдается сегодня. Ведь доказанный факт, что чувственная сфера лучше воспитывается искусством, а, следовательно, эстетическое воспитание лучше выполняет и функцию развития эмоционально-чувственной сферы, и функцию формирования художественных потребностей. Определяя художественную потребность как важнейшую духовную потребность, способствующую формированию целостного мира целостной личности, сущность которой выражается в устойчивом, стабильном проявлении художественно-творческой деятельности, стремлении к ней, отдельно выделяется творческая составляющая художественной потребности. Рассматривая креативность как «базовую человеческую потребность», акцентируется, что именно устойчивая художественная потребность функционирует как потребность в творчестве.

Ключевые слова: художественная потребность, потребность в творчестве, креативность, воспитание, художественно-эстетическое воспитание, будущий педагог, культурная личность.

FORMATION OF ARTISTIC NEEDS BY MEANS OF ARTISTIC LITERATURE IN THE LIGHT OF EDUCATION OF THE CULTURAL PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER

S. S. Rashydova

The author states that the future educator and teacher who prepares him for professional work already during the period of study should realize that the teacher is the bearer and translator of culture (general, professional, national, personal, culture of communication, etc.). According to the author's conviction, the cultural personality of the teacher is impossible without developed artistic needs, without the need for domestic or world literature and its best samples.

In the light of the indicated subject matter, which is at the intersection of various fields of knowledge, this time attention was drawn to the definitions of the concepts "culture of personality", "cultural personality", "personal culture"; to the research of modern scholars who consider education as a "cultural fact", upbringing as a "process of humancreation, culturecreation, spiritualitycreation", and aesthetic education as one of the universal aspects of culture of personality..

The author continues to insist on the artistic component in the formation of the cultural personality of the teacher, singling out belles-lettres as a powerful tool in this process, which forms and develops both language, and will, and feelings, and mind, and consequently, the worldview of the personality. At the same time, literature contributes to the moral perfection of the personality and pupil, and educator. Therefore, it is emphasized that one should not exclude upbringing from the student's life, in general, and artistic and aesthetic upbringing, in particular, turning this life exclusively into a narrowly directed scientific and professional community, which, unfortunately, is observed today. It is a proven fact that the sensory sphere is better educated by the art, and consequently, aesthetic upbringing better fulfils both the function of developing the emotional and sensory sphere, and the function of shaping artistic needs.

Defining the artistic need as a major spiritual need, contributing to the formation of the whole world of the whole person, the essence of which is expressed in a stable manifestation of artistic and creative activity, striving for it, the creative component of the artistic need is singled out separately. Considering creativity as a "basic human need", it is emphasized that the very stable artistic need functions as a need for creativity.

Key words: Artistic need, need for creativity, creativity, education, artistic and aesthetic education, future teacher, cultural personality.

Рашидова Світлана Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк, Україна). E-mail: svetlana101068@gmail.com.

Rashydova Svitlana Stanislavivna – Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D. in Education), Associate Professor at the Pedagogy Department of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: svetlana101068@gmail.com